

După cum a arătat I. Popescu-Cilieni,¹ învelișurile vechilor noastre biserici erau confecționate din tablă, din olane și, cele mai numeroase, din șindrila.

Învelișurile de tablă erau atât de rare în evul mediu, încât unele biserici își datorau numele faptului că aveau asemenea acoperișuri, ca, de pildă, mănăstirea Plumbuita din București, numită astfel deoarece avea acoperișul din tablă de plumb. În afară de Plumbuita, și alte mănăstiri mari din Țara Românească au fost acoperite cu tablă, cum sînt: mănăstirile Curtea de Argeș,² Horez și Tismana,³ Mitropolia din Tirgoviște etc.

Cît privește biserica mănăstirii Horez, ea era acoperită cu aramă, după cum rezultă dintr-un contract privind repararea acestui acoperiș, pe care îl rezumăm în cele ce urmează. La 1757 mai 25, Nicola Caraplat(?) dă zapis egumenului mănăstirii Horez că va repara „arama cîtă va fi stricată pe biserică, în mănăstire”, urmînd să i se plătească pentru lucru 14 parale de oca, iar pentru arama ce o va retopi primind un scăzămînt de 50 dramuri la oca. În afară de bani, trebuia să primească mertic zilnic o oca de făină „și legume ce să va afla”, precum și 4 ocale de vin „la tocma”. În adevărta de primire a banilor, meșterul arată că a folosit 146 de ocale de aramă⁴ (deci circa 300 de kg).

În prima jumătate a secolului trecut, știrile privind confecționarea acoperișurilor din tinichea ale bisericilor se înmulțesc, din această vreme păstrîndu-se și unele contracte de meșteri privind astfel de acoperișuri. Astfel, la 9 aprilie 1832, doi meșteri tinichigii se angajează să facă acoperișul bisericii Sf. Gheorghe din Tecuci, în următoarele condiții:

„Zapis

Prin care noi, Avram sin Chivo tirnichegiu din tirgul Foçșani și Avram Chivo din tirgu Ticuciu, mai gios ne vom iscăli, încredințăm prin aciastă că ni-am alcătuit cu d-lui aga Petru Ciucă a-i lucra lucrul tirnichegii tot ce va trebui la biserică supt hramu Sîntu Ghiorghie din Tecuciu cu tinichea și vâpsitul nostru precum și or ce altă va mai trebui întru a acoperi turnu cu tirniche: să facem beșicile sub cruci, să înbrăcăm crucile cu tirniche și să căptușim pă gios turnul iarăși cu tinichea noastră, precum și

¹ *Învelișurile vechilor noastre biserici*, Craiova, 1945.

² După informațiile lui Gavriil Protul, biserica a fost acoperită de Neagoe Basarab cu tablă de plumb amestecat cu cositor (*Istoria Țării Românești*, ed. D. Simonescu și C. Grecescu, p. 36). În pomelnicul m-rii Curtea de Argeș se afirmă că arhimandritul Partenie, egumenul m-rii, „au învelit mănăstirea cu plumb” la sfîrșitul sec. XVIII („Bis. ort. rom.”, LXXXIII, 1965, p. 322). Vezi și I. Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, Buc., 1942, p. 43, unde se spune că biserica „iaste acoperită peste tot cu plumb”.

³ Tot Gavriil Protul afirmă că Neagoe „toată biserica o au acoperit cu plumb” (*Istoria Țării Românești*, p. 34). Vezi și Popescu-Cilieni, *op. cit.*, p. 22–23, 34, 55.

⁴ N. Iorga, *Scrisori și zapise de meșteri români*, p. 30–31. Totuși la 1804, printre cheltuielile m-rii Horez, sînt trecuți 1220 de taleri plătiți pentru înlocuirea plumbului de pe acoperișul turlei celei mari și celei mici, pe care îl luaseră turcii în timpul războiului, pentru gloanțe. (I. Ionașcu, *Contribuții la istoricul mănăstirii Horez după documente inedite din Arhiva Spitalelor Civile*, Buc., 1935, p. 130).

stălpii pe la coșuri și să-i vopsim făcînd flori pe la răsflătorile și ferestile clopotniții, lucrînd întocmai ca la biserica Sîntu Ghiorghie din tirgu Birladul.

Asemine și coama bisericii avem a o căptuși cu tiniche și, însfirșit, ori unde va cere trebuința să avem a pune tiniche care să fie bine așăzată, bine lipită și bine închegată precum trebuința va cere și d-lui boerului va plăce.

Și pentru tot lucru, să aibă d-lui boeru a ne plăti două mii lei, primind acum înainte una sută patruzeci lei, iar ceilalți să vor număra rînduri, rînduri în cumpărarea tinicheli de unde noi o vom pute găsi mai eftin, în ființa (prezența – n.a.) și a d-lui boerului sau a orînduitului dumisale, înțelegîndu-să că tinichea să fie bună și în plăcere d-lui boerului; și cusurul ce va mai rămîne de la cumpărare tinichelii să aibă a ni-l răspunde după săvîrșire lucrului, fiind întocmai și ne abătut din cuprindere acestui înscris și a îndatoririlor noastre cuprinse în el. Cu adăogire că, îndată ce ne va da de știre, să avem a ne apuca de lucru fără dă prelungire măcar de o zi. Pintru care am rugat și Polițîia orășenească a să încredința după formă. 1832 aprilie 9”⁵.

Din acest contract rezultă că și la acoperișuri se utilizau modele existente (în cazul de față modelul era biserica Sf. Gheorghe din Birlad), așa cum asemenea modele se foloseau – cum am arătat – și la construcția bisericilor sau la pictarea lor.

Cînd acoperișurile erau mai mari, ca în cazul Mitropoliei din Iași, acestea se executau după planurile unui arhitect. Astfel, la 16 august 1837, Șolț și Franc Fatiriu, mecanici, se angajează să acopere biserica nouă a Mitropoliei din Iași „întocmai după planul” arhitectului Freywaldt și să execute „tot lucrul de teslărie . . . , precum facere de scheli, unelte mecanicești pentru rădicări de greutateți, precum pentru clopote și altele asămine”. Pentru această lucrare urmau să primească 11.000 de lei, separat de leafa lunară de 350 de lei a lui Șolț și 300 de lei a lui Fatiriu⁶.

Cît privește acoperișurile din olane și din țigla, acestea erau mult mai rare în Țara Românească decît în Moldova sau Transilvania. Se știe, astfel, că în secolul al XVIII-lea, biserica din Stănești-Vilcea avea învelișul din olane smălțuite, colorate în verde⁷; cam în aceeași vreme, la 1778, se plăteau 221 taleri pentru cumpăratul și montarea a 66.000 de olane pe clădirile bisericii Domnița Bălașa din București⁸. Cît privește țigla, ea era folosită mai ales în Mol-

⁵ Acad. R. S. România, MCLII/95.

⁶ C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, p. 55 și N. Iorga, *Scrisori și zapise de meșteri români*, p. 93–94.

⁷ I. Popescu-Cilieni, *op. cit.*, p. 19.

⁸ E. și I. Virtosu, *Așezămintele brîncovenesți*, p. 131. Vezi și catagrafia m-rii Jitia din 1858, unde se spune că clădirile m-rii erau învelite cu olane, în timp ce biserica avea acoperișul din șită („Oltenia”, II, 1941, p. 146, 148). În același an, o parte a clădirilor m-rii Hotărani erau acoperite cu olane, altele cu șită, pe cînd biserica avea învelișul din șită, iar turla din tinichea (ibidem, p. 153, 154). Tot cu olane erau acoperite, la 1823, biserica Stavropoleos și, la 1851, biserica Hanul Greci din București (N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, p. 217, 306).

dova, unde erau utilizați uneori meșteri aduși din Transilvania⁹.

În afară de biserici, tot cu olane se acopereau uneori și zidurile înconjurătoare ale acestora, pentru a le feri de ploaie. Din 22 oct. 1850 ni s-a păstrat o scrisoare prin care boierul moldovean Grigore Krupenschi arată că a tocmnit un meșter să-i confecționeze olane pentru a acoperi zidul înconjurător al bisericii din Feredeieni-Botoșani. Scrisoarea are următorul cuprins:

„Pre Ion sãn Nicolai Anton l-am tocmnit ca să-mi facă primăvara viitoari ori câte oali vor trebui pentru acoperămîntul zădiului ogrăzii besăricii dupe pruba cari au făcut în iarnă, toate fiind bini lucrate și arsă bini; pentru cari am să-i plătescu câte douăzeci și patru lei pă miia de oali, din cari bani i-am dat acum arvonă una carboavă. Asămine am a-i da și ori cîte lemni dă fagu uscat vor trebui pentru arsul acestor oali. Și el ari să-mi facă aceste oali cu oamenii ce va tocmi osăbit în ajutoru său cu plata de la dinsul din acești douăzeci și patru lei pă miia de oali.

1850, octombrie 22

28 lei au mai luat, 1851 aprilie 26.

Au făcut toate oalile trebuincioase și pă cari i s-au plătit tot cât a avut să iei. 1851 avgust 13¹⁰.

Știrile privind modul în care se făceau acoperișurile din șindrilă sînt cele mai numeroase, aceasta datorită nu numai numărului mare de biserici acoperite cu șindrilă, dar și faptului că șindrila putrezind destul de repede era necesară refacerea acoperișului, uneori la un interval destul de redus. Astfel, biserica Sf. Gheorghe din Tîrgoviște a fost acoperită din nou cu șindrilă la 1730 și 1794, biserica Sf. Împărați din același oraș la 1731–1732, biserica Sf. Dumitru din Craiova la 1774, biserica mănăstirii Govora la 1836 etc.¹¹. Alteori refacerea acoperișurilor din șindrilă devenea necesară ca urmare a unor incendii, cum se întîmplă la 1761, cînd a ars „toată curtea și învelitoarea sfintei biserici ot Mihai Vodă”, care a fost apoi refăcută de mai mulți meșteri șindrilari¹².

De obicei, la acoperișurile de șindrilă colaborau două categorii de lucrători: unii care confecționau șindrila și alții care o băteau pe acoperiș. Dintr-un document din 28 aprilie 1634 aflăm că locuitorii satului Gureni–Gorj confecționaseră 50 000 de șindrile pentru 50 de galbeni „cînd au făcut (Stoica vistier) sfînta mănăstire Strimba”¹³. Tot în legătură cu această mănăstire ni s-a mai păstrat un contract, din 2 dec. 1803, prin care loan dogarul se angaja să confecționeze șindrila. Zapisul său are următorul cuprins: „Să se știe că m-am tocmnit cu sfîntia sa (egumenul mănăstirii), ca să-i fac șindrila pentru sfînta biserică, însă șindrila să fie lungul de trei palme și un sfîrtar și latul de două palme. Și am tocmnit mia cîte tl. 20 și jumătate”¹⁴.

Șindrila se făcea din lemn de gorun, stejar sau brad. Astfel, în 1804, casele din mănăstirea Horez fuseseră

acoperite „din nou” cu șindrila de brad iar casele „cele mari cu foișoare” cu șindrila de stejar „solzi”; tot cu șindrila de brad fuseseră acoperite și o parte din chiliile și foișoarele mănăstirii¹⁵; la 1828–1829, casele domnești din aceeași mănăstire fuseseră învelite cu șindrila de gorun „bătută solzi”¹⁶; în 1830 biserica din Runcu-Vilcea, era acoperită cu șindrila de gorun „bătută deasă, cu ținte de fier”¹⁷ etc.

Pentru acoperitul bisericii și al clădirilor mănăstirești era necesar un număr foarte mare de șindrile, care se băteau des, așezate una peste alta, ca solzii unui pește. De pildă, pentru acoperișul mănăstirii Crasna-Gorj au fost necesare 50 000 de șindrile, iar la 1731–1736 mănăstirea Nucet-Dîmbovița avea 123 000 de șindrile¹⁸.

Bătutul șindrii se executa de șindrilari sau de dulgheri. Într-un document din 17 aprilie 1698 este amintit astfel Onofre șindrilarul care a șindrilat schitul Căptura-Prahova¹⁹. Acești meșteri erau plătiți după numărul de șindrile bătute. La 25 septembrie 1825, dulgherii Runcea și Marin se învoiau cu serdarul Dumitru Aman să acopere „de iznoavă”, în termen de o lună de zile, biserica Sf. Treime din Craiova, folosind „șindrila măruntă, lucrată bine, bătută în patru”; tot ei urmau să înlocuiască și căpriorii putrezi ai acoperișului, primind pentru lucrul lor, cu materialul clientului, cîte 4 taleri și 20 de bani pentru mia de șindrile bătute pe acoperiș²⁰.

Șindrila putrezind, apa se infiltra adeseori prin acoperiș și bisericile se degradau foarte repede. În catagrafiile întocmite în prima jumătate a secolului trecut, numeroase biserici sînt arătate ca fiind dezvelite sau cu șindrila putrezită²¹. Întrucît unii preoți nu se îngrijeau totdeauna de repararea acoperișurilor bisericilor unde păstoreau, era necesară intervenția protopopului de județ. La 11 mai 1762, mitropolitul Grigore al Ungrovlahiei scrie astfel protopopului Tudor din Muscel să aibă grijă de bisericile dezvelite „să dea învățătură și poruncă preoților să le învălească”²². Tot astfel, la 1827, episcopul de Roman se adresa protopopilor poruncindu-le să îngrijească ca bisericile „să fie bine acoperite și lipite”²³.

⁹ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 130–131. Tot cu șindrila de brad era confecționată, la 1842, învelitoarea bisericii, clopotniței și „acareturilor” mănăstirii Aninoasa–Muscel; o parte din această șindrila era „veche și proastă” (I. Răuțescu, *Mănăstirea Aninoasa din jud. Muscel*, C. Lung, 1933, p. 181 și urm.)

¹⁰ N. Iorga, *op. cit.*, XIV, p. XXXV.

¹¹ I. Popescu-Cilieni, *Biserici, tîrguri și sate din județul Vilcea*, Craiova, 1941, p. 13.

¹² C. Bolliac, *Mănăstirile din România*, Buc., 1862, p. 561, 567, 579. Vezi și doc. din 1669–1670, prin care egumenul m-rii Cozia cumpără șindrila „de acoperit chiliile de la vale” („Arhivele Olteniei”, 1940, p. 139).

¹³ Arh. St. Buc., m-rea Sărandar, VII/17. (Copie la Inst. de istorie „N. Iorga”).

¹⁴ N. Iorga, *Scrisori și zapise de meșteri români*, p. 77–78. După cum rezultă dintr-o scrisoare a arhimandritului Dorotei din 7 mai 1825, cuiele de șindrila trebuiau să aibă floare mare: „La țintă să fie ca paraua, căci ține de nu răzbește ploaia pe lingă ia” („Bis. ort. rom.”, LXXXIII, 1965, nr. 11–12, p. 1136).

¹⁵ În situația aceasta se găseau, de pildă, la 1813, acoperișul clădirilor m-rii Glavacioc–Ilfov; la 1815 „zidirile” din m-rile Dintr-un lemn și Surpatele; la 1818 clădirile m-rii Sf. Apostoli–București; la 1823 acoperișurile bisericilor Sf. Ioan–Grecesc și Cotroceni; la 1860 învelișurile bisericii și clădirilor m-rii Plumbuita etc, etc. (V. A. Urechia, *Istoria românilor*, X A, p. 191, 286; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 190, 252, 273, 289).

¹⁶ N. Iorga, *Studii și doc.*, V, p. 53.

¹⁷ I. Antonovici, *Documente birlădene*, I, p. 374.

⁹ La 1641, de pildă, Vasile Lupu cerea meșteri țiglarî din Transilvania pentru acoperitul m-rii Trei Ierarhi (A. Veress, *Documente*, X, p. 103).

¹⁰ Arh. St. Buc., A. N., CXLIV/142.

¹¹ N. Iorga, *Studii și doc.*, XV, p. 87, 95, 101; *Inscripții București*, p. 492.

¹² V. A. Urechia, *Istoria românilor*, VI, p. 170.

¹³ N. Iorga, *op. cit.*, VI, p. 469.

¹⁴ Acad. R. S. România, XCII/225.